

לימודי דעת- תוכנית לימוד השולחן ערוך

הלכות מליחה

סימן ס"ט - שיעור 2

© רשות השימוש בשיעורים היא אישית בלבד לצורך לימודי הקורס ולחזרה ושינון
אין להשתמש בשיעור זה לשום מטרה אחרת ללא רשות מפורשת מהמו"ל
- לימודי דעת תכנית הסמיכה שע"י פרחי שושנים 03-6166340 -

תוכן השיעור:

1. סעיפי השו"ע והרמ"א
2. בשר שנמלח בלא הדחה ראשונה
3. שו"ע סעיף ב – מקור הדין
4. סתם ויש אומרים – הלכה כסתם
5. הלכה למעשה
6. נמלח מעט אך לא הודח
7. שני היתרים שברמ"א
8. הגדרת "בדיעבד"
9. הלכה למעשה
10. הדחה ראשונה במים קרים
11. מליחת בשר שלא הודח, יחד עם בשר שהודח
12. שאלות חזרה
13. שאלות למעשה הנובעות מהשיעורים שעברו

נכתב ע"י הרב דן חנן

נערך ע"י ר' אהרן שנקולבסקי

מהדורה שלישית

בשר שלא הודח ונמלח

סימן סט

ב. אם מלח ולא הדיח תחילה, ידיחנו וימלחנו שנית, ויש אוסרין.

הגה: וכן נוהגין, אפילו לא נמלח רק מעט כדרך שמולחין לצלי, ואפילו לא שהה במלחו שיעור מליחה (ארוך וש"ד וסמ"ג). מיהו במקום הפסד מרובה, יש להתיר (ב"י). ואם לא הודח רק מעט, קודם שמלחו, מותר בדיעבד. והוא הדין אם היה ס' בחתיכה נגד דם שעליו (הגהת ש"ד בשם מהרא"י). ואם נמלח חתיכה בלא הדחה עם שאר חתיכות, שאר חתיכות מותרות והיא אסורה (בארוך כלל ד' דין ה').

השו"ע בסעיף ב דן בבשר שנמלח בלי הדחה ראשונה. לפני שניגש להבין את הסעיף, נחזור בקצרה על ששת שיטות הראשונים שסוכמו על ידי **הפרי מגדים**, ונבארם ביחס לשאלה בדבר בשר שנמלח בלא הדחה ראשונה.

בשר שנמלח בלא הדחה ראשונה

להלן יובא דעתו של כל אחד מהראשונים הנ"ל ביחס לשאלה, מה דינו של בשר שנמלח ללא הדחה ראשונה:

א. הרא"ה

לפי **הרא"ה**, אם המלח נשאר על הבשר שתים עשרה או עשרים וארבע שעות, נוצר מצב שכל הדם והציר שהיה בתוך הבשר נפלט החוצה, אבל נמצא בתוך הבשר דם דעלמא, זאת אומרת דם חיצוני שהיה על פני הבשר נכנס פנימה יחד עם סוף פליטת הציר שבתוך הבשר. לדם חיצוני זה לא תעזור מליחה להוציאו, מאחר וכבר אין דם או ציר שבתוך החתיכה שהיה יכול לאפשר לדם החיצוני שנבלע להפלט יחד אתו. לכן הבשר הזה נאסר.

אכן, אם המלח הוסר ונשטף לפני י"ב או כ"ד שעות, לפני שהדם החיצוני נבלע, הבשר מותר.

ב. הר"ן

לפי טעמו של **הר"ן** שהדחה באה לאפשר למלח לפעול ולהפליט את הדם, מליחת בשר בלא הדחה לא הועילה, אך לא קלקלה. לכן אפשר לשטוף את המלח, להדיח עתה את הבשר ולמלחו בשנית, והבשר יהיה מותר.

ג. מרדכי

לפי טעמו של המרדכי (שהמלח יתמלא מדם שעל פני הבשר, ולא יוכל להפליט הדם הפנימי כראוי), המליחה הראשונה בלי הדחה לא הועילה כלל, אך גם לא קלקלה. לכן אפשר לשטוף את המלח, להדיח עתה את הבשר ולמלחו שוב, והבשר יהיה מותר.

ד. יש אומרים שבמרדכי

מאחר והבשר לא היה מרוכך, המלח לא פעל כלום. גם לשיטה זו ישנה עדיין תקנה, אפשר לשטוף את המלח, להדיח את הבשר ולמלחו בשנית, והבשר יהיה מותר.

ה. סמ"ק

לפי טעם הסמ"ק להדחה ראשונה, הבשר שנמלח ללא הדחה ראשונה בולע את הדם בעין שעל פני הבשר, ואין דרך להוציאו על ידי מליחה נוספת. לכן הבשר נאסר.

ו. רא"ש

לפי טעם הרא"ש שתפקיד ההדחה הוא לתת כח למלח להפליט דם בשפע, כשלא הודח הבשר אכן לא נפלט כל הדם, וכן גם חלק מהדם שיצא חוזר ונבלע בתוך הבשר תוך כדי המליחה. אולם אם המלח יוסר, והבשר יודח כדין ויומלח שוב הדם הפנימי של הבשר שטרם נפלט יפלט על ידי המליחה השניה, ויחד אתו יפליט את הדם שנבלע במשך המליחה הראשונה שלפני ההדחה. הלכך אפשר לשטוף את הבשר (הדחה ראשונה) ולמלוח אותו שוב, והבשר יהיה מותר.

מקור הדין

סעיף ב

מקורו של סעיף ב הוא הטור¹ המבאר דין בשר שנמלח בלא הדחה, וכך כותב:

"ואם מלח ולא הדיחו תחלה י"א שאין לו תקנה עוד אף אם ידיחנו וימלחנו פעם אחרת, ויש מתירין, ולזה הסכים א"א הרא"ש זכרונו לברכה".

הבית יוסף כותב שהיש אוסרים הוא הסמ"ק, וטעמו הוא שהמלח מבליע את הדם בעין ולא מפליט אותו. בסוף דבריו² כותב הבית יוסף שבמקרה של הפסד מרובה אפשר לסמוך על הר"ם והרא"ש ולהדיח ולמלוח שוב, ועל ידי כך להתיר את הבשר (לשיטתם).

¹ עמוד קח. במהדורת מכון ירושלים- עמוד סה.

² בעמוד קח הנ"ל שתי שורות מתחתית העמוד. במהדורת מכון ירושלים- עמוד סה.

סתם ויש אומרים, הלכה כסתם

המחבר בסעיף ב מביא את שני השיטות שהובאו בטור, אך צריך לשים לב לאופן הבאתם. את שיטת הרא"ש והסוברים כמותו מביא סתם, מבלי לנקוט בלשון יש מתירים, ואילו את שיטת הסמ"ק מביא בלשון "יש אוסרין".

בספר יד מלאכי, על כללי הגמרא והפוסקים מביא בכללי השו"ע והרמ"א (סעיף יז) מכלול מפרשים הנוקטים שהדעה שהובאה סתם היא השיטה העיקרית להלכה, וכן הביא הפרי מגדים הסבר זה גם לגבי סעיף זה במחבר³. לפי זה עולה שהמחבר מתיר לסמוך על השיטות המתירות הדחה ומליחה בשנית (באופן שנמלח הבשר בלא הדחה ראשונה).

והפרי מגדים⁴ סוברים שהמחבר חזר בו מהפסק הנ"ל שצטטנו מהבית יוסף (ששם התיר רק במקום הפסד).

לעומת זאת, בזבחי צדק (סט, ס"ק כט), בכף החיים (סט, ס"ק לט וס"ק מה), בבן איש חי ובפוסקים אחרים מובא שגם בהצגת הדברים כסתם ויש אומרים, עדיין אין להתיר כשיטת ה"סתם" בלי הפסד מרובה.

הרמ"א פוסק במפורש שבמקום הפסד מרובה יש להתיר, והש"ך (ס"ק יב) מפרש דזה דוקא ע"י הדחה ומליחה שנית. המהרש"ל (שבדבריו מובאים בסוף דברי הש"ך בס"ק יב) כדרכו בהרבה מקומות חולק על דין השולחן ערוך ופוסק שאף בהפסד מרובה אין דרך להכשיר את הבשר.

הלכה למעשה

הלכה למעשה היא שאם הבשר נמלח בלא הדחה ראשונה, אשכנזים, שנוהגים תמיד על פי פסקי הרמ"א, יכולים רק במקרה של הפסד מרובה לשטוף, להדיח ולמלוח שוב את הבשר.

בני ספרד נוהגים כפסקי המחבר, לכן, לפי הפוסקים שהסבירו שהלכה לפי הדעה הסתמית הראשונה גם בלי הפסד מרובה, יכולים לסמוך על הפוסקים המתירים ולשטוף, להדיח ולמלוח שנית.

אכן לפי הפוסקים הספרדים שהזכרנו הנוטים לחשוש גם לשיטה המובאת בשם יש אומרים, לא יהיה היתר זה, ורק במקרה של הפסד מרובה יהיה מותר לסמוך על שיטת המתירים המובאת כ"סתם" במחבר.

³עייין גם בילקוט יוסף חלק ח עמוד רצ.

⁴עייין במשבצות זהב, שהוא פירושו של הפרי מגדים על הט"ז, בסוף דבריו בסימן

נמלח מעט אך לא הודח

הרמ"א מוסיף שיש לאסור גם כשהבשר נמלח רק מעט כדרך שמולחים לצלי, אם לא הודח בהדחה ראשונה (בסימן עו נלמד שמן הדין בשר שנצלה לא צריך מליחה. הרמ"א שם מביא את דברי רש"י שגם צלי צריך קצת מליחה ושכן נהגו).

הט"ז בס"ק ח מביא שני טעמים לדברי הרמ"א הנ"ל, האוסר גם בקצת מלח:

1 אין אנו בקיאים להבחין בין מליחת צלי (קצת) למליחה לקדירה (הרבה).

2 על פי דברי האור זרוע, דכתב גבי נמלח בכלי שאינו מנוקב דאפילו מליחה של צלי תפליט מעט דם וחוזר ובולע, וא"כ אם בנמלח בלי הדחה, לפי סברת הסמ"ק, מליחה מועטת מבליע דם בעין מעט ויאסור את הבשר.

הרמ"א מוסיף עוד שאפילו לא שהה המלח על הבשר כשיעור המינימלי הדרוש למליחה (שהוא לכל הפחות שמונה עשר דקות, כמובא להלן), בכל זאת הבשר נאסר (אם אין הפסד מרובה). הש"ך (ס"ק יג) מביא את דברי הרמ"א בדרכי משה, שבמקרה זה של מליחה ראשונה קצרה בלא הדחה, על אף שכבר לא ניתן למלוח את הבשר שוב, ניתן לצלותו, ועל ידי כך יצא דמו. על אף שמביא הש"ך את דברי המהרש"ל והב"ח האוסרים גם לצלות את הבשר (בלא הדחה ראשונה), הש"ך מכריע כדברי הדרכי משה.

הפרי מגדים מוסיף שצלייה גם מועילה במקרה שכמות המלח שהבשר נמלח בו היתה כמות קטנה, אכן לענין דינא הוא מסתפק בזה. הפתחי תשובה (ס"ק ז) מביא את דברי התפארת למשה הפוסק שרק בהצטרפות שני המעלות (תרתית למעליותא) שהן: שימוש במעט מלח, ושהיה זמן קצר במלח, אזי ניתן לסמוך להלכה על דברי הדרכי משה, שהצלייה תוציא את כל הדם מהחתיכה. הפרי מגדים פסק כך להלכה.

שני היתרים שברמ"א

נעניין בהמשך דברי הרמ"א:

ואם לא הודח רק מעט קודם שמלחו מותר בדיעבד והוא הדין אם היה ס' בחתיכה נגד דם שעליו (הגהת ש"ד בשם מהרא"י)

יש לשים לב ששני היתרים (הדחה מועטת וששים בבשר) מוזכרים ביחד, וממקור אחד. אכן ההיתר של ששים הוא רק על פי ההסבר של הסמ"ק, אשר לשיטתו מטרת ההדחה הראשונה היא להסיר את הדם שעל פני הבשר דאל"כ הדם שעל פני הבשר יבלע בבשר וההיתר של הדחה מועטת הוא לפי הסמ"ק וגם לפי המרדכי. הרמ"א כאן מתיר לסמוך בדיעבד על השיטות הנ"ל, ולא לחשוש לשיטות הדורשות ריכוך כל הבשר.

הגדרת "בדיעבד"

- א. הט"ז ס"ק י (יש לעיין במשבצות זהב בתחילת דבריו על דברי הט"ז) והש"ך ס"ק יד (בסוף דבריו) סוברים שאף שהבשר עדיין לא נתבשל, לפי הרמ"א מצב זה הוא כבר נחשב בדיעבד, ואין צורך בהדחה ומליחה נוספת על פי דין.
- ב. רבי עקיבא איגר לעומת זאת סובר שאין כונתו הפשוטה של הרמ"א כדברי הש"ך והט"ז, אלא אם עדיין לא התבשל, צריך להדיח ולמלוח את הבשר שוב כדין. בכל זאת, בסוף דבריו קובע רבי עקיבא איגר שאם הבשר נתבשל בלי הדחה ומליחה כדין, הוא מותר במקרה של הפסד מרובה. הפרי מגדים פוסק בזה כדברי רבי עקיבא איגר.⁵

הלכה למעשה

להלכה אנו פוסקים כדברי רבי עקיבא איגר והפרי מגדים, על אף שהם חולקים על הש"ך והט"ז. לכן, במקרה של הדחה ראשונה מועטת או שיש ששים נגד הדם שעל פני הבשר יש להדיח ולמלוח שוב את הבשר כדין.

הדחה ראשונה במים קרים

הבית יוסף מביא את המרדכי הסובר שמים קרים מקשים את הבשר. הבית יוסף אומר שזה רק כאשר המים קרים מאוד, ואז יש לחמם את המים על מנת להסיר את צינתם.

ר' עקיבא איגר לומד מכאן שמים קרים לא ירככו בשר. הוא מוסיף שאם הדחה ראשונה נעשתה במים קרים והבשר כבר הומלח, הרי הבשר מותר לפי כל הראשונים, ע"י שטיפתו והמלחתו שנית. לדעת אלו הסוברים כי הדחה ראשונה היא משום הדם החיצוני מים קרים ודאי מועילים, ולדעת אלו הסוברים שהדחה ראשונה בעי כדי לרכך את הבשר, ניתן לשטוף ולמלוח את הבשר בשנית.

אם הבשר נתבשל ללא שהדיחו ומלחו אותו שנית, אזי לפי הט"ז והש"ך שלמדנו לעיל שהם סומכים בדיעבד על הדעות האומרות כי הדחה ראשונה היא משום הדם החיצוני, א"כ גם כאן הבשר יהיה מותר, ולדעת ר' עקיבא איגר הבשר יהיה מותר רק בהפסד מרובה.

מליחת בשר שלא הודח, יחד עם בשר שהודח

בסוף דבריו כותב הרמ"א: ואם נמלח חתיכה בלא הדחה עם שאר חתיכות, שאר חתיכות מותרות

---

⁵ עיין גם בפתחי תשובה ס"ק ח ובמשבצות זהב על הט"ז ס"ק י, חמש שורות מסוף דבריו.

הלכות מליחה סימן ס"ט סעיף ב' / שיעור 2

והיא אסורה (בארוך כלל ד דין ה).

לפי דברי הרמ"א הללו, אין הדם בעין שעל פני בשר שלא הודח אוסר חתיכות בשר שהודחו על אף שבא במגע אתן.

הפרי מגדים (שפתי דעת ס"ק טז) מסביר שהדם, כיון שנמס תחילה במלח ורק אחר כך נוגע בחתיכות שהודחו, אינו דינו כסתם "דם בעין" שעל פני חתיכה. אולם, לגבי החתיכה עצמה שלא הודחה, הדם נחשב דם בעין כי הוא מיד נבלע בחתיכה לפני שהמלח ממיס אותו.

שאלות חזרה

- 1 בשר שנמלח ללא הדחה ראשונה, לפי איזו שיטה בראשונים נאסר הבשר לגמרי ואין לו עוד תקנה?
- 2 מה הדין בהנ"ל לפי המחבר, הרמ"א המהרש"ל והש"ך?
- 3 בשר שלא הודח שנמלח רק בקצת מלח, מה דינו? ומהם הטעמים לכך?
- 4 באיזה מקרה מותר לצלות בשר שנמלח בלא הדחה ראשונה?
- 5 באיזה מקרה מותרת חתיכת בשר שנמלחה בלא הדחה ראשונה?
- 6 האם במקרה של שאלה 5 צריך להדיח ולמלוח פעם שנית כדין?
- 7 מדוע אוסרת המליחה את החתיכה שלא הודחה, אך לא אוסרת את שאר החתיכות המודחות שנמלחו יחד עמה?

שאלות למעשה הנובעות מהשעורים

❖ מדוע הגר"א בבאורו (ס"ק יב) קובע שה"יש אוסרים" שבסעיף ב הוא הרא"ה, ולא הסמ"ק?

גם אני שאלתי את עצמי אותה השאלה. יש לעיין בדברי הט"ז בסק"א בעמוד הראשון של סימן סט (שתי שורות מסוף דבריו, שמונה שורות מסוף הסעיף בט"ז שבמהדורת מכון ירושלים), ומדבריו עולה שהיש אוסרין הוא כפי שיטת הרא"ה, ויש לעיין גם בגליון המהרש"א שמבאר דברי הט"ז האלו.

יש גם צורך לעיין בדברי המשבצות זהב (סימן עו ס"ק ד) בפסקא המתחילה במלה "ודע". הוא מעיר שמאחר והמחבר לא דורש הדחה ראשונה לפני צלי, ולא מביא דעה האוסרת, יוצא שאינו סובר כהסמ"ק אפילו בתורת יש אוסרים. כוונת הפרי מגדים היא שלפי הרא"ה והרא"ש אין שום בעיה בכך שהבשר לא הודח כלל לפני הצלי, מאחר והאש שואבת את הדם ואינו יכול לחזור לבשר. הסמ"ק, לעומתם, שחושש שדם בעין שעל פני הבשר שיכנס לתוך הבשר בזמן של המליחה, גם בעת הצליה יש לחשוש לכך, ומתוך השתיקה של המחבר שם שלא מביא את שיטת ה"יש אוסרים", יש להבין שאינו חושש לדברי הסמ"ק.

❖ איך יתכן לומר שהרמ"א סומך על הסמ"ק לומר שבדיעבד אם הודח רק מעט לפני המליחה אין הבשר נאסר, ומצד שני הרמ"א מתיר בהפסד מרובה את הבשר שנמלח בלי הדחה כלל, שזה במפורש נגד שיטת הסמ"ק?

בהדחה מועטת, פתרנו את הבעיה של הדם בעין שעל פני הבשר (לפי הסמ"ק, הרא"ש והמרדכי) ולכן זה מותר בדיעבד. אבל ביחס לבשר שנמלח בלי הדחה כלל, שנאסר לדעת הסמ"ק לגמרי, אנו נאלצים לסמוך על דעת המרדכי, וכיון שכך אינו מותר רק בהפסד מרובה.

❖ לפי הפרי מגדים ורבי עקיבא איגור, כשהרמ"א משתמש במלה "בדיעבד" כוונתו שיש להדיח ולמלוח שוב. האם יש להבין שכונת הרמ"א שלכתחלה יש לזרוק את הבשר, ולא להשתמש בו?

בהחלט לא! פרוש "בדיעבד" הוא 'אחר המעשה' ('לכתחלה' הוא מה שהיינו אמורים לעשות לפני המעשה). הזורק בשר שמותר בדיעבד יש פה אסור של בל תשחית. אם כן יש להעריך את חשיבות הדיוק של רב שפוסק הלכות. אם יתיר את האסור, הוא מכשיל אנשים בעבירות ואם יאסור את המותר, הוא עובר על גרימת נזק כספי לאנשים.

